

Poreska evazija (izbegavanje plaćanja poreza)

Peti deo predavnja Javne finansije i Finansiranje javne uprave

Dr Dragan Jerinić

Dr Biljana Radovanović

Pojam i vrste evazije poreza

- Reč evazija potiče od latinske reči evadere, što znači izmaći, bežati, izbeći. *Evazija postoji kada obveznik koji treba da plati porez izbegne da ga plati, a ne uspe da ga prenese na drugo lice.* (tzv. prevaljivanje poreza).
- Obveznici poreza, u želji da im ostane što veći deo dohotka i da tako brže i lakše uvećaju svoj kapital, nastoje da umanje osnovicu na koju im se obračunava poreska obaveza.
- *Vrste evazije poreza:*
  - *Koncept zakonite evazije* (pronalaženje “rupa” u zakonu, uzdržavanje od potrošnje, supstitucija, poslovna preorijentacija, promena mesta obavljanja delatnosti, vertikalna koncentracija, izdaci za reklamu i propagandu, humanitarna davanja, promena državljanstva, investiranje, menjanje oblika kapitala, selidbe u poreske oaze, osnivanje ofšor kompanija).
  - *Koncept nezakonite evazije poreza* – neposredno kršenje poreskih propisa kada poreski obveznik svesno i namerno izbegava plaćanje poreske obaveze.

Uzroci i posledice evazije poreza

- Izbegavanje plaćanja poreza od strane poreskih obveznika u većoj meri, pokazuje da poreski zamišljena stvarnost odstupa od ekonomske realnosti.
- *Subjektivni faktori kao uzroci evazije*: egoizam i težnja za sticanjem profita, poreski moral, nepostojanje svesti o opravdanosti poreza, shvatanje o pravičnosti poreskog sistema.
- *Objektivni faktori kao uzroci evazije*: veličina poreskog opterećenja, poreske stope, način oporezivanja, visina kazni za poreske delikte, učestalost poreske kontrole, stanja ekonomskih kretanja, česte promene poreskih propisa, nedovoljna stručnost poreske administracije i sl.

Posledice evazije poreza

- Umanjeni fiskalni randman (prinos) prikupljenih prihoda
- Nastajanje budžetskog deficita
- Slabljenje ekonomije društva
- Nejednaka raspodela poreskih zaduženja
- Utaja poreza može izazvati sektorske neravnoteže na tržištu
- Remećenje poreske jednakosti

Suzbijanje evazije poreza

- *Tri pristupa u cilju smanjenja evazije:*

- a) Administrativni* (minimiziranje prilika za evaziju)

- b) Ekonomski* (smanjenje neto koristi od evazije poreza)

- c) Socio – psihološki* (smanjenje spremnosti na utaju odnosno podsticanje dobrovoljnog plaćanja poreza).

- Preventivno-represivna kombinacija mera je najbolja za antievazionu politiku radi uspešnog funkcionisanja poreskog sistema.

- Tu spada razvoj poreske kulture, podizanje svesti kroz edukovanje poreskih obveznika, obukom poreske administracije, pojačana kontrola, adekvatne kazne izražene u novcu, javna osuda i sl.

Poreska evazija u Evropskoj Uniji

- Trećina BDP evropskih država je izvan režima oporezivanja
- Nemačka neplaćnjem poreza godišnje utaji 150 milijardi evra
- Poseban problem u EU predstavlja neplaćanje poreza na dodatu vrednost
- Osnovan je Direktorat za preventivno suzbijanje poreske utaje (UCLAF).
- Harmonizacija poreskih stopa članica Unije uticaće na smanjenje mogućnosti za izbegavanje plaćanja poreza.

Poreska evazija u zemljama u tranziciji

- Napušten je socijalistički sistem ekonomije
- Izgradnja institucija savremene tržišne privrede
- Fiskalne reforme jedan od najvažnijih ciljeva zemalja u tranziciji
- Visoko učešće poreske evazije u zemljama u tranziciji

Granice oporezivanja

- *Poreski odnos pokazuje* odnos poreskih, fiskalnih prihoda prema društvenom proizvodu ili nacionalnom dohotku.
- *Granica fiskalnog opterećenja je* relativan pojam i obeležena je onom visinom poreza koja će kroz javne rashode obezbediti maksimalni porast nacionalnog proizvoda.
- Preterano oporezivanje negativno deluje na proizvodnu sposobnost, ekonomske stimulanse, radno zalaganje, investicionu sklonost, destimuliše produktivan rad.
- Porast dohotka stvara uslove za povećanje granice oporezivanja (progresivni porezi – brže rastu od dohotka, a degresivni porezi – sporije rastu od dohotka).

Poreska krivična dela

- Krivična dela poreske utaje u većini zemalja su regulisana krivičnim zakonodavstvom.
- *Poreska utaja* se u fiskalnoj teoriji i praksi kao i u krivičnom zakonodavstvu tretira kao krivično delo, jer se utajom poreza ugrožavaju budžet i fondovi koji se finansiraju fiskalnim putem.
- *Poreski prekršaji* su poreski delikti manje društvene opasnosti od onih koji čine krivična dela (manji iznosi izbegavanja plaćanja poreza od strane poreskih obveznika).

Poreski sistem

- Sistem predstavlja skup (kompoziciju) elemenata (delova) čiji međusobni odnosi počivaju na određenim zakonima ili principima. Principi imaju tri bitne determinante:
    - a) da postoji veći broj elemenata koji čine strukturu
    - b) da su međusobni odnosi između elemenata regulisani zakonom
    - C) da su elementi, ako nisu regulisani zakonom, regulišu principima
- Poreski sistem se oblikuje brojnim faktorima*: istorijski razvoj, privredna struktura, veličina zemlje, broj stanovnika, dohodak per capita, društveno – ekonomsko uređenje, politički odnosi, pripadnost međunarodnim organizacijama i sl.

Poreski monizam i poreski pluralizam

- *Poreski monizam* je poreski sistem koji je zasnovan na jednom porezu. (fiziokrate rodonačelnici, porez na prinos zemljišta – zemljišna renta).
- *Poreski pluralizam* je poreski sistem zasnovan na više poreskih oblika. (ovde je poreski sistem racionalna kombinacija različitih poreza i drugih javnih prihoda pogodnih za ostvarivanje fiskalnih ciljeva).
Pojavljaju se i drugi oblici oporezivanja u savremenim poreskim sistemima, kao što su npr. ekološki porezi.

Poreski sistem država članica Evropske Unije

- U toku je izgradnja institucionalno-pravnih okvira zajedničkog sistema oporezivanja kao neophodnog uslova uspostavljanja i funkcionisanja zajedničkog tržišta EU.
- Bez usklađenog poreskog sistema, u pitanje mogu doći primena proklamovanih, četiri osnovne slobode na kojima počiva EU: kretanje roba, kapitala, ljudi i usluga.
- Ključni rezultat usklađivanja poreskih propisa država članica EU učinjen je u sferi oporezivanja potrošnje uvođenjem poreza na dodatu vrednost (PDV).
- *Elementi poreza na dodatu vrednost (PDV), po propisima EU:* poreski obveznik, poreski objekt, poreska osnovica, poreska oslobađanja, mehanizam poreskog kredita, posebni režimi oporezivanja.

Poreski sistem Srbije

- Karakteristike poreskog sistema Srbije:

1) **porez na dobit preduzeća** (preduzeća, banke, osiguravajuće kompanije, zadruge, pa i neprofitne organizacije). Iznosi 10 posto u Republici Srbiji

2) **porez na dohodak građana** (zarade, prihodi od poljoprivrede i šumarstva, prihodi od samostalne delatnosti, prihodi od autorskih i srodnih prava industrijske svojine).

3) **porez na imovinu** (porez na imovinu, porez na nasleđe i poklon i porez na prenos apsolutnih prava).

4) **porez na promet (PDV)**- porez na dodatu vrednost

5) **akcize (porez na poroizvode sa monopolskim statusom)**.derivati nafte, duvanske prerađevine, alkoholna pića, voćni sokovi koji se uvoze, kafa i sl.

6) **porez na upotrebu, držanje i nošenje određenih dobara** (porez na upotrebu motornih vozila, plovećih objekata, vazduhoplova, registrovano oružje).

7) **carine**

8) **takse**

9) **doprinosi**

Carine

- *Carine su* vrsta indirektnog poreza, državni organi je naplaćuju prilikom ulaska robe na državnu teritoriju (uvozna carina), prilikom prelaska robe preko državne teritorije (tranzitna carina), i prilikom izlaska robe sa državne teritorije (izlazna carina).
- *Uvozne carine* su instrument zaštite domaćih proizvođača kojima se utiče na formiranje cena na tržištu, preko cena na uvoz i izvoz, uravnoteženje platnog bilansa, razvoj određenih privrednih grana, zaposlenost i domaću tražnju.
- *Elementi carine* kao što su carinski obveznik, carinska osnovica, carinska stopa, i carinski prihod slični su elementima poreza.
- *Drugi elementi* kao što su carinsko područje, carinska granica, carinski postupak, carinska deklaracija, carinski organ, carinski pregled, carinska skladišta, carinska slobodna zona su specifični samo za carine.

Takse

- *Takse su* javni prihodi koji predstavljaju novčani ekvivalent za usluge koje čine organi državne administracije ili druga javno – pravna tela fizičkim ili pravnim licima.(direktna protivnagrada).
- *Visina takse zavisi od četiri elementa:*
  - Troškovi koje državni organi čine kada pružaju uslugu koja je predmet plaćanja takse
  - Korist koju ima takseni obveznik za izvršenu uslugu
  - Da li se usluga čini isključivo korisniku usluge ili je prisutan opšti interes
  - Da li je utvrđivanje visine takse određeno negativnim stavom prema nekom obliku delatnosti.

Naknade kao izvor javnih prihoda

- *Naknade su* dažbinski prihodi sa posebnim karakteristikama.
- *Obavezne su i plaćaju se prinudom*, a služe za plaćenje dobara od opšteg interesa.
- *Postoje lokalna naknada i republička naknada*.(naknada za korišćenje vode, naknada za korišćenje šuma, naknada za korišćenje puteva, naknada za korišćenje zemljišta, naknada za korišćenje prirodnog lekovitog faktora, naknada za korišćenje rudnog blaga i turistička naknada.